

ההיסטוריה של ה"שפילקעס" היהודיים

מדוע אברהם עובר על ציווי ה' אליו ללכת לכנען, ופונה למצרים? פרויקט חייו של אברהם היה פרסום האמונה בא-ל העולם ולמענו נדד ממקום למקום. אחד הכלים המרכזיים שנעזר בהם היה אוכל שהציע להולכי המדבר¹ וכשפרץ הרעב בארץ הבין שעליו לשוב למצרים. מאז יהודים נודדים ברחבי העולם מסיבות רבות, אולם המטרה האמתית היא הפצת אלוקות לכל מקום.

כנען או מצרים: אברהם נוטה מהמסלול

'שפילקעס' זו מילה באידיש שהרבה יהודים (גם כאלו ששפת האידיש אינה שגורה על לשונם) מבינים את משמעותה; זוהי מחלה יהודית של אנשים שאינם יכולים לשבת במקום אחד יותר מידי זמן; הם מבליים את זמנם בנסיעות ובטיולים, רבים מהם חובבי הפלגות בים, כי מן הסתם היבשה צפופה מדי עבורם².

תופעה דומה אנו מוצאים אצל קהילות יהודיות; בכל עיר בארצות הברית הקהילה היהודית נודדת מאזור אחד לאזור שני. היהודים עוזבים את בית הכנסת³ ואת הקשישים שמהם נמנע לעזוב⁴ ובורחים לשכונה חדשה.

תופעת הנדידה היא למעשה "מוס תורשתי" שבאה בגנים, ומקורה ביהודי הראשון, אברהם אבינו. פרשת השבוע, פרשת לך לך, נקראת כך על שם הציווי שציווה ה' את אברהם שיעזוב את ארצו את מולדתו ואת בית אביו ללכת אל מקום לא ידוע. אברהם אבינו אכן התחיל בנסיעות ובנדידות והגיע אל ארץ כנען, תוך שהוא מתקדם לעבר ירושלים.

אולם לפתע אנו קוראים על שינוי בתוכנית של אברהם: "ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה לגור שם כי כבד הרעב בארץ"⁵ בגלל הרעב עזב

אברהם את הארץ.

נשאלת אפוא השאלה, שבה מתחבטים כל המפרשים, היתכן שאברהם עזב את הארץ היפך רצון הקב"ה שציווה עליו ללכת אליה? ואכן הרמב"ן אומר שזה היה עוון מצד אברהם שעזב את ארץ כנען, ועליו היה לבטוח בה' שלא יאונה לו כל רע והוא יחזיק מעמד למרות הרעב, ולא נחה דעתו של הרמב"ן עד שקבע שעזיבתו של אברהם היא הגורם לגלות מצרים.

וזהו לשונו של הרמב"ן: "גם יציאתו מן הארץ שנצטוה עלי' בתחילה, מפני הרעב עון אשר חטא כי האלקים ברעב יפדנו ממות ועל המעשה נגזר על זרעו הגלות בארץ מצרים ביד פרעה, במקום המשפט שמה הרשע והחטא".

בגלל רעב נוטשים תפקיד?

כשנתבונן בדברים נגלה אכן שזהו דבר תמוה ביותר. הייתכן שאברהם אבינו נטש את הארץ רק בגלל הרעב? כל חסיד שהרבי יאמר לו לנסוע למקום מסוים ולהתגורר שם לא יעלה על דעתו לנטוש בגלל רעב! ישנם שלוחים של הרבי שמתגוררים במקומות קשים ומבודדים, כמו מרוקו וטוניס, ולא עלה על דל מחשבתם לעזוב את מקום שליחותם בגלל שינויים מדיניים או בעקבות חישובים כלכליים.

לפני כמה שנים, כשהמצב הכלכלי בארגנטינה החמיר, לא עלתה על דעתו של השליח החב"די במקום המחשבה לעזוב את מקום שליחותו. להיפך, הוא ניסה לסייע ככל יכולתו לכל אלו שלא היה להם מה לאכול והקים קרן מיוחדת להשיג תרופות לחולים.

כך גם לפני שנה בניו אורלינס, כאשר כולם נסו על נפשם על פי הוראות הממשלה והמשטרה ונותרו שם רק אלו שלא היה באפשרותם לעזוב, נשאר שם שליח חב"ד הרב נמס, שהיה באפשרותו לעזוב והעדיף להישאר בעיר כדי לסייע ככל יכולתו לאלו שנשארו בעיר.

לא היינו מצפים מאברהם אבינו לברוח ולעזוב את מקומו בגלל הרעב?

היתכן?!

השאלה מתגברת כאשר אנו קוראים בתורה מה היה אופיו וטיבו של אותו רעב שאברהם אבינו ברח מפניו: בפרשת תולדות (כו, א) אנו קוראים על הרעב בימיו של יצחק אבינו, "ויהי רעב בארץ מלבד הרעב הראשון אשר היה בימי אברהם", זאת אומרת שזה היה רעב כמו הרעב הראשון שהיה בימי אברהם.

ואכן יצחק רצה לרדת למצרים כפי שעשה אביו אברהם וה' התגלה אליו ואמר לו "אל תרד מצרימה", והוא אכן נשאר בארץ ולא מת מרעב. וא"כ גם אצל אברהם משמע שזו לא הייתה שאלה של חיים ומוות, ומסתבר שלא כל יושבי ארץ כנען היה באפשרותם לרדת למצרים, ובוודאי שלא כל אלו שנותרו בארץ מתו מרעב, כנראה הייתה תקופת כלכלית קשה וירודה כפי שהיה בשנות השלושים בארה"ב ואולי קצת יותר גרוע, אבל לא יותר מזה, וא"כ נשאלת השאלה מדוע עזב אברהם את הארץ?!

מוכרחים אפוא לומר שישנה סיבה עמוקה יותר מדוע אברהם נטש את הארץ לטובת ארץ מצרים. בפרשת חיי שרה (כ, א) אנו קוראים "ויסע משם אברהם ויגר בגרר", כותב רש"י: "כשראה שחרבו הכרכים ופסקו העוברים ושבים נסע לו משם".

כל מטרתו של אברהם אבינו הייתה לפרסם את הקב"ה בעולם, ולפיכך כאשר ראה שנבצר ממנו למלא את ייעודו בעולם ואינו יכול לפרסם את הקב"ה בעולם שזו הייתה תעודתו בחיים הוא חיפש לעצמו מקום אחר, ולכן אומר רש"י שכשאברהם, שהיה גר לא הרחק מסדום, ראה שבגלל החורבן של סדום ועמורה אין יותר עוברים ושבים ואין לו על מי להשפיע הוא חיפש מקום אחר, ולמען המטרה הזו אברהם ושרה אשתו היו מוכנים למסור את נפשם.

השיטה משתבשת ואברהם מחשב מסלול מחדש

ניתן לומר כך גם בפרשתנו. כל שיטתו של אברהם אבינו בהפצת האמונה

בה', היתה באמצעות האוכל, כמו שאומר רש"י על הפסוק "ויטע אשל בבאר שבע" [?] "על ידי אותו האשל נקרא שמו של הקב"ה אלוה-ה לכל העולם, לאחר שאוכלים ושותים אמר להם ברכו למי שאכלתם משלו סבורים אתם שמשלי אכלתם, משל מי שאמר והיה העולם אכלתם".

המדרש מתאר באריכות שעל ידי שאברהם האכיל אנשים הוא גרם להם לרצות לשמוע על הקב"ה, וכדברי הזהר: "סידר לחמו ומימיו לכל באי עולם והיה מזכה על לבם למי אתם עובדים, עבדו את ה' אלקי השמים והארץ והיה דורש להם עד שהיו באים ושבים".

כלומר, כל הבית חב"ד של אברהם אבינו היה בנוי ומיוסד על אוכל [?] עד היום הדרך האפקטיבית להשפיע על אנשים זה באמצעות האוכל, כפי שרואים בפועל בארה"ב שכל 'ביזנס מיטינג' נעשה מסביב לארוחה שבאמצעותה נפתחים הלבבות. ברגע שאברהם אבינו הבחין שהוא מנוע מלהמשיך את עבודתו ומטרתו בעולם בארץ כנען, בגלל הרעב ששרר בארץ, הוא חיפש מיד מקום אחר לעשות זאת, כי זו היתה תעודתו בחיים.

יתירה מזו: לאברהם אבינו היתה סיבה מיוחדת לרדת דוקא למצרים, היות שבתקופה ההיא מצרים היתה מרכז המדע והכפירה בעולם, ולכן אברהם ושרה מסרו את נפשם ללכת למצרים כדי שיוכלו להפיץ את רעיון האמונה בה' ולשבור את הכפירה דווקא במעוז ומרכז הכפירה בכל העולם כולו. אברהם אבינו היה מעוניין "לכבוש" את מצרים ברעיון האמונה ובהפצת היהדות.

נסיעות ונדודים לכתובת אחת

מיני אז יהודים בכל העולם נמצאים בנסיעות ובנדודות. הם הולכים ממקום למקום כי זה מה שהם ירשו מאברהם אבינו שמעולם לא ישב במקום אחד אלא תמיד הלך להפיץ אלוקות בעולם. גם אנו, צאצאיו של אברהם, שיש לנו 'שפילקעס' [?] זהו עבור מטרה מסוימת.

אנשים חושבים שהם נוסעים בשביל טיול או עבור עסקים, אולם המטרה

האמיתית היא שהקב"ה, מסבב הסיבות, מגלגל אותנו לנסיעות אלו בכדי להפיץ אלוקות בעולם, שנפגוש במקום ההוא אדם נוסף ונזכיר לו שיש אלוקים בעולם ובמידה שהוא יהודי נציע לו לקיים מצוה.

מזה השתלשל המנהג שלפני הנסיעה נותנים לנוסע סכום כסף בתור "שליחות מצוה לצדקה", שעובדה זו מבטאת בגלוי שמטרת הנסיעה היא בשביל לעשות מצוות.

כל החיים הם למעשה נסיעה אחת גדולה, אנו תמיד מצויים בדרכים, ולכן בכל בוקר כשהאדם מתעורר עליו לדעת שהוא שליח מצוה, עליו לפעול על יהודי שני לעשות מצוה.

בנוסף לשליחות מצוה, כשנמצאים בדרך נוהגים לומר את תפלת הדרך שתוכנה הוא שהי יגיענו למחוז חפצנו לחיים טובים ולשלום. גם ביום-יום על האדם להתפלל שלא יאבד את הדרך באמצע הנסיעה של החיים, ושחפץ הי בידו יצליח והוא אכן ימלא את מטרתו וייעודו בחיים.